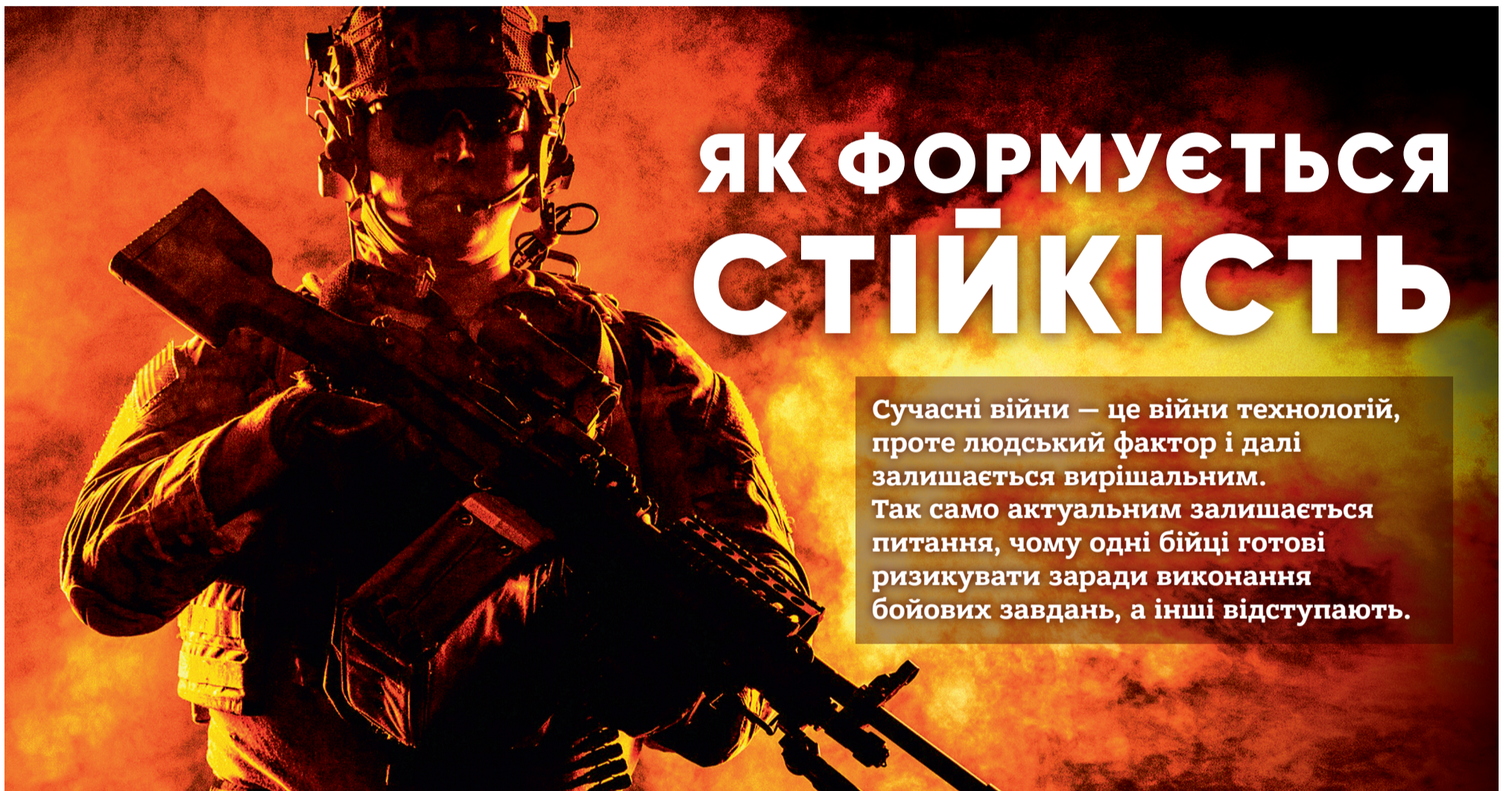

Вийшов документальний аудіосеріал «Опір» про оборону Ірпеня. У ньому звучать чотири реальні історії та голоси бійців ЗСУ. Послухати аудіосеріал можна в додатку Megogo.

ЯК ФОРМУЄТЬСЯ СТІЙКІСТЬ

Сучасні війни — це війни технологій, проте людський фактор і далі залишається вирішальним. Так само актуальним залишається питання, чому одні бійці готові ризикувати заради виконання бойових завдань, а інші відступають.

Це одне з тих питань, яке я поставив слухачам нашого навчального курсу на базі Сил територіальної оборони під назвою «Вишкіл капітанів». Слухачі — це переважно бойові офіцери, командири рот і взводів. Багато з них брали участь у боях на найгарячіших ділянках фронту.

Щоб краще розібратися в проблемі, ми використали дослідження Деріла Гендерсона про згуртованість та лідерство у малих підрозділах, яке той провів у 1985 році. За основу він узяв досвід армій Сполучених Штатів, Радянського Союзу, Ізраїлю та Північного В'єтнаму, а також їхні війни в Афганістані, у В'єтнамі й на Близькому Сході.

Із цього дослідження з'ясувалося, що не завжди на перший погляд краще забезпечена і краще підготовлена армія перемагає. І не завжди те, що здається очевидним, зрештою впливає на кінцевий результат війни.

Наприклад, Сполучені Штати у В'єтнамі мали все: ресурси, боеприпаси, людей. Секрет у тому, що для військовослужбовця його підрозділ — основне середовище на тривалий час. І він ідентифікує себе саме з ним. Інших людей, крім тих, які поруч з ним, він не бачить. Це його сім'я, його друзі на довгий час.

Так було у в'єтнамців, але цього не було в армії США. Там військовослужбовці, які

прибували на службу, не ідентифікували себе зі своїм підрозділом. При тому, що майже всі були професійними солдатами, а частка мобілізованих — незначна.

Які характеристики визначають успішний колектив? Насамперед те, що тільки думка товариша є визначною і значущою. Не командира, не когось із сусіднього підрозділу, а саме моїх побратимів.

Командир підрозділу стоїть горою за своїх людей. Якщо до його підлеглих проявляється якась несправедливість, то він зробить все, щоб цю несправедливість виправити.

Максимальне ознайомлення особового складу із завданням. Коли були проведені опитування серед командирів Північного В'єтнаму, то з'ясувалося, що вони завжди залучали до обговорення всіх солдатів. Кожен гранатометник, кожен стрілець знав, що його думка важлива і що він може вплинути на те, як його колектив буде виконувати завдання. Стрілець їхньої армії мав ту саму ціль, що і лідер держави. Вони всі поєднані однією спільною метою і спільною ціллю.

Рішення приймалися спільно, але відповідав за них командир. Це те, чого не було в армії Сполучених Штатів. Від солдата вимагався ризик, а вдома його ніхто не підтримував.

У нас є свій приклад: досвід стійкості УПА, яка мала труднощі із забезпеченням і діяла на окупованій території. Але, незважаючи на це, повстанці довгий час зуміли протистояти величезній радянській армії.

Що цьому сприяло? Найперше — це ставлення самих воїнів до свого обов'язку. Крім того, дисципліна у виконанні наказів, вірність побратимам, незалишення пораних та вбитих на полі бою. Захист командира і готовність стати на його місце в разі потреби.

Командир у свою чергу дбав про них. Про їхнє дозвілля, побут і забезпечення, яке тільки було можливим у тих умовах. Бійці люблять і цінують те, що командир сам переживає ту саму долю, яка випадає їм. Коли він зрозумілий, товариський і розуміє їхні потреби.

Отож чинники, які забезпечують тривалу стійкість і здатність протистояти навіть чисельнішому ворогу, а також чинники, що формують готовність бійця ризикувати задля виконання завдання, — це спроможне лідерство та згуртований колектив.

Що ж це означає на практиці? Це коли всі бійці віддані один одному, своєму підрозділу і своєму завданню. Воїни повинні розуміти ціну, яку вони заплатять за нерішучість і непідготовленість. Зі

свого досвіду можу сказати, що найбільші втрати завжди в незгуртованих колективах.

Люди повинні розуміти, що коли вони не триматимуться один за одного, не виконуватимуть команди, не будуть готові ризикувати, обов'язково складуться обставини так, що вони будуть змушені під впливом паніки та страху бігти й залишати позиції. І тоді ворог буде класти їх у величезній кількості. Завжди краще бути готовим зустріти противника в обличчя і застосовувати те, чому ти навчився.

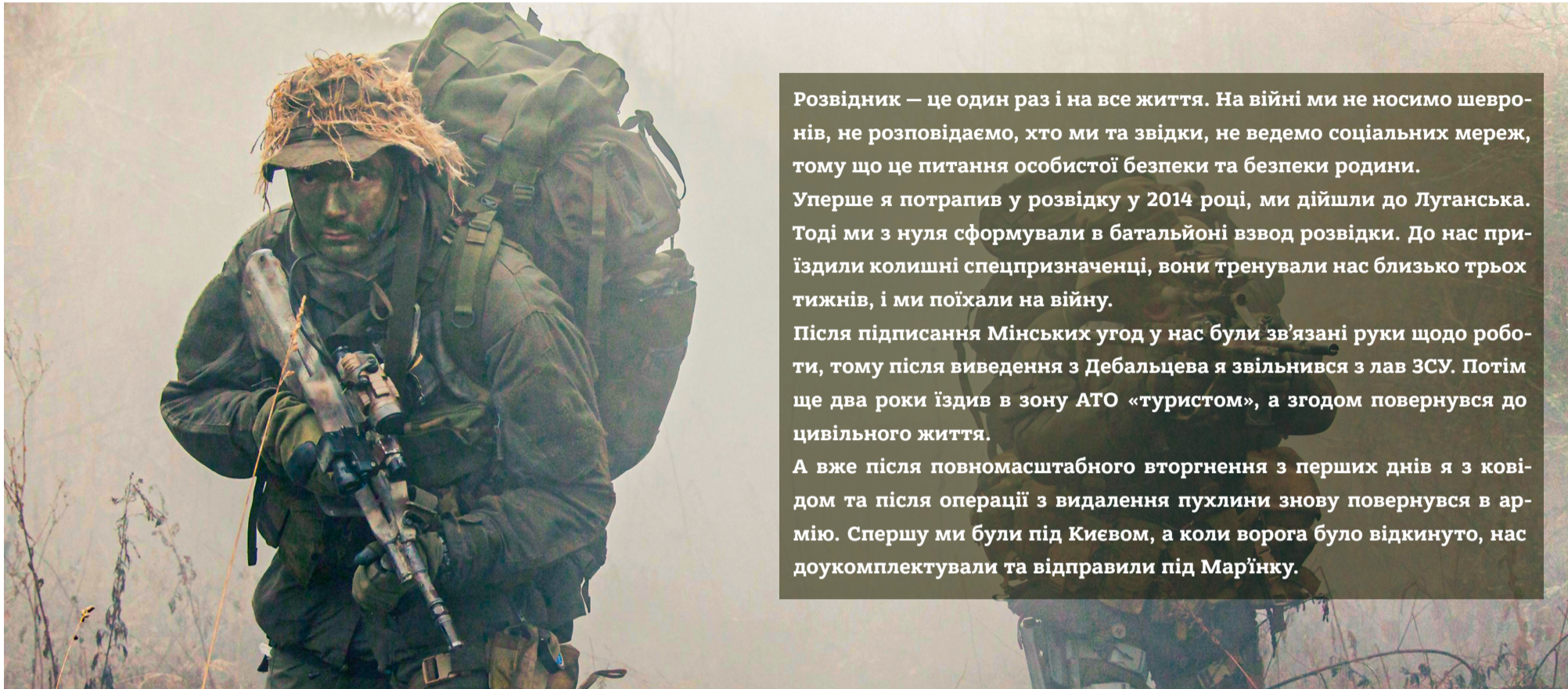
У міцних колективах завжди мінімальні втрати. Щойно починаються речі на кшталт «Не піду», «Не буду», «Краще відійду» — одразу десятки, а то й сотні втрат. Завжди краще покласти ворога, аніж втратити своїх. Це в першу чергу запорука виживання.

Найголовніша наша ціль — вбивати ворога. Не треба вигадувати тут інших сенсів. Ми повинні нищити їх максимально ефективно, використовуючи всі ресурси. Вбивати в якомога більшій кількості. І при цьому максимально зберігати своїх. Лише виконавши це завдання, ми зможемо повернутись додому.

3 лекції начальника штабу Сил ТрО Сергія Собка

ПРАВИЛА РОЗВІДКИ

Розвідник — це один раз і на все життя. На війні ми не носимо шевронів, не розповідаємо, хто ми та звідки, не ведемо соціальних мереж, тому що це питання особистої безпеки та безпеки родини.

Уперше я потрапив у розвідку у 2014 році, ми дійшли до Луганська. Тоді ми з нуля сформували в батальйоні взвод розвідки. До нас приїздили колишні спецпризначенці, вони тренували нас близько трьох тижнів, і ми поїхали на війну.

Після підписання Мінських угод у нас були зв'язані руки щодо роботи, тому після виведення з Дебальцева я звільнився з лав ЗСУ. Потім ще два роки їздив в зону АТО «туристом», а згодом повернувся до цивільного життя.

А вже після повномасштабного вторгнення з перших днів я з ковідом та після операції з видалення пухлини знову повернувся в армію. Спершу ми були під Києвом, а коли ворога було відкинуто, нас доукомплектували та відправили під Мар'їнку.

ЯК ВИКОРИСТОВУЮТЬ РОЗВІДКУ

Розвідка — вона сьогодні виконує функції підтримки піхоти, а ще нею закривають усі дірки, які тільки можна. У глибинну розвідку мало хто ходить, тому що це потребує серйозної підготовки, та, на мою думку, в цьому вже мало сенсу. Безпечніше злітати дроном та дізнатись більшість із необхідної інформації. Глибинна розвідка потрібна тоді, коли після неї ідуть, наприклад, штурмові дії.

Мій взвод і на позиціях піхоти сидів, щоб підняти моральний дух, і відбивав ті самі позиції, коли піхота їх втрачала.

У деяких батальйонах підрозділи БПЛА і розвідка — це два окремих підрозділи. У мене вони були разом і доповнювали один одного. Проте не можна сказати, що БПЛА може повністю замінити розвідника. Тому що із землі та з неба ти по-різному бачиш місцевість. З неба неможливо правильно оцінити ландшафт місцевості та умови для ведення бою.

Наші оператори дронів висіли в небі по 16 годин на добу, контролюючи всю зону відповідальності в реальному часі, підхід ворожої техніки, піхоти, виходи з мінометів тощо, та коректували вогонь по цілях.

ПОШУК ІНФОРМАЦІЇ

Розвідник має отримувати інформацію з усіх доступних джерел. Як тільки ви заходите на позицію, потрібно налагодити взаємодію та обмін інформацією із сусідами. При цьому потрібно дуже критично ставитись до отри-

маної інформації. Якщо одні й ті самі дані підтверджені мінімум з трьох джерел, тоді можна вважати цю інформацію на 70% правдивою.

Важливим аспектом є робота з місцевим населенням. У 2014 році ми отримували корисну інформацію від людей, які виїжджали з окупованих територій. На її основі артилерія знищила багато об'єктів ворога. Проте має місце і зворотна ситуація, і про це варто пам'ятати: коли місцеві жителі здають наші позиції. У мене була абсурдна ситуація, коли людина наводила арту на місце, через дорогу від якого стояв її будинок.

Тому розпитувати місцевих потрібно обережно, таким чином, щоб не видати себе. Наприклад, представитися піхотинцем і намагатись отримати інформацію, з'ясувавши якісь побутові питання.

Корисну інформацію можуть дати місцеві органи влади, МВС, ДСНС, які добре знають особливості цієї місцевості.

ДУМАЙ ТА ВЧИТЬСЯ

Незайвим буде сказати, що потрібно постійно вчитись. Я брав до себе людей не стільки тих, хто багато вмів (хоча це теж важливо), але тих, хто бажав приносити максимум користі. А далі навчав людей самостійно.

Базова підготовка, пересування, штурмові дії окопів та приміщень, засідки, контрдиверсійна діяльність — це далеко не повний список того, що має знати розвідник. Але часто на навчання немає багато часу. На початку війни моїм бійцям доводилось вчитись прямо в тому підва-

лі, у якому жили, повзаючи там по бетону і пилуці. Але більшість інформації хлопці сприймали теоретично, а потім вже набирались практики.

Розвідник повинен постійно думати. Не можна припиняти думати ні на хвилину. У мене була ситуація, коли прийшли розвідники із суміжного підрозділу і доповіли, що ліс перед нами чистий і там нікого немає. Я подивився на них і зрозумів, що вони нікуди не ходили, тому що я знав, який там ґрунт і місцевість, а ці хлопці були чистими. Ми підняли дрон і з'ясували, що в лісі є рух, тож місцевість зовсім не чиста. Тому всю інформацію треба ретельно перевіряти, а очі тримати розплющеними.

ЄДИНИЙ ОРГАНІЗМ

Варто пам'ятати, що подвиг — це ситуація, коли все пішло не за планом. І тоді доводиться виправляти ситуацію, ризикуючи життям.

Потрібно завжди думати про своїх людей та згуртувати колектив. Я завжди намагався донести до хлопців, що вони є єдиним організмом. Кожен із бійців — це молекула, на якій тримається ланцюжок життя цього організму.

Нема поганого або хорошого солдата — ми одне ціле. Командир має бути і думками, і серцем зі своїми людьми, буди для них і братом, і татом. Постійна робота з особовим складом — це обов'язкова умова для створення професійного загону розвідників.

Антон, розвідник

БЕЗКОШТОВНИЙ РЕМОНТ АВТОМОБІЛІВ ДЛЯ ЗСУ

У військовослужбовців є можливість безкоштовно ремонтувати автомобілі Peugeot, Citroën та Opel, які використовуються для виконання службових обов'язків. Для цього потрібно отримати клопотання від командира батальйону та звернутись до відповідних дилерських центрів.

ПРО ІНІЦІАТИВУ

Концерн Stellantis Україна, який представляє Peugeot, Citroën та Opel, починаючи з 1 березня 2022 року здійснює безкоштовний ремонт державних та комунальних автомобілів. За цей час було виконано більше 4000 заявок на ремонт та сервісне обслуговування, а загальна вартість робіт склала понад 30 мільйонів гривень.

Наразі дія програми поширюється на такі категорії авто: швидка медична допомога, служба Національної поліції, аварійні служби, комунальні підприємства, автомобілі військовослужбовців, авто, які забезпечують безперебійне функціонування інфраструктури тощо. Загальна кількість автомобілів, що звернулися на офіційні сервіси брендів Peugeot, Citroën, Opel, сягає близько 1500 штук. Із них було відремонтовано 661 автівку медичної служби, 338 автомобілів Нацполіції,

132 автомобілі комунальних та 337 автомобілів інших державних служб.

Військовослужбовці теж можуть скористатися цією програмою. У концерну є 65 дилерських центрів по всій Україні, в яких можна безкоштовно відремонтувати автівку.

ЯК ВІДРЕМОНТУВАТИ АВТОМОБІЛЬ

Для того щоб долучитися до програми з безкоштовного ремонту автомобілів Peugeot, Citroën, Opel, потрібно виконати такі кроки:

1. Отримати клопотання від командира батальйону, що ваш автомобіль використовується для виконання службових обов'язків. Приклад листа можна отримати в будь-якому офіційному дилерському центрі брендів Peugeot, Citroën чи Opel.
  2. Записатися на зручний для вас офіційний сервіс за телефоном гарячої лінії 0-800-500-104 та узгодити деталі візиту.
  3. Привезти авто на сервіс в узгоджений день та час. За наявності візьміть із собою сервісну книжку.
- Вартість робіт з ремонту буде сплачено Stellantis Україна, потрібно лише показати необхідний документ та отримати допомогу.

Дізнатись адреси дилерських центрів можна за телефоном гарячої лінії 0-800-500-104

ПРАВИЛА МАСКУВАННЯ

Грамотне маскування може зменшити втрати вашого підрозділу. На жаль, не надто складні правила цієї справи зчаста ігноруються. Тож що таке маскування? Маскування — це комплекс заходів, спрямованих на прихованість від противника об'єктів і підрозділів. Ключове слово тут — «комплекс». Щоб гарно замаскуватися, потрібно зробити все правильно.

ОСНОВНІ ПРАВИЛА МАСКУВАННЯ

Правильних форм (коло та прямі лінії) у природі не існує. Розмивайте силует голова-шія-плечі, кисті рук, обличчя. Розмивайте обриси споруд, техніки та озброєння.

Фон. Темне маскується на темному, світле — на світлому. І, навпаки, темний силует на світлому фоні — це ідеальна ціль.

Розмір/групування. Велике з великим — мале з малим. Тобто мале краще сховати на фоні/за малим об'єктом, велике — на фоні/за великим об'єктом.

ЯК МИ РОЗПІЗНАЄМО ОБ'ЄКТИ

Поки дитина росте, вона вчиться розпізнавати об'єкти, запам'ятовує образ речей та людей. Ми звикли, що людина має голову, дві руки та дві ноги. Ми можемо впізнати знайомого за його ходою навіть зі спини. Тому для того, щоб сховати людину, треба змінити цей образ, тобто викликати збій системи розпізнавання.

Згадайте, як ви йшли лісом уночі. У кущах часто привираються то звірі, то люди, то якісь чудовиська. Це класний приклад збою системи розпізнавання образів.

Тому, коли ми говоримо про особисте маскування, нам потрібно не тільки зливатися з фоном, але й змінити силует тіла. Саме тому вся камуфляжна форма мішувата. Під час руху руки не мають виходити за габарити корпусу. У деяких маскувальних костюмах, наприклад, «Вільха» від М-Тас, простір між ногами маскується сіткою.

Ми вміємо дуже добре вирізняти голову людини з навколишнього фону. Через це снайпери часто використовують маскувальні сітки/шарфи, які розмивають силует го-

лови. В Армії оборони Ізраїлю солдати шийють собі з маскувальної сітки спеціальний «чохол» на шолом, який називається міцнефет. Він безформний і сильно «розмиває» силует голови бійця.

КАМУФЛЯЖ

У будь-якого камуфляжу дві функції — імітаційна та деформаційна. Перша повинна зробити об'єкт схожим на навколишній фон за кольором та текстурою, а друга — «розбити» контури та «розмити» справжню форму. Таким чином, коли плями на камуфляжі схожі на місцевість, мозок бачить вас як частину ландшафту і не виділяє з навколишнього середовища.

Ще краще маскують спеціальні костюми на кшталт «кікімори». Але їх потрібно доробляти вручну, десь 60% на вашому матеріалі чи накидці має бути природного матеріалу, тобто такого, який у вас під ногами.

МАСКУВАННЯ ОБЛИЧЧЯ

Це швидше потрібно снайперам, але краще розуміти, як це працює. Різкі риси обличчя на ділянках очей, навколо носа, губ і щелеп формують певну візуальну структуру, яка вас видає миттєво. Маскувальний бойовий грим наносять на відкриті ділянки шкіри обличчя, вуха, шию (раніше обличчя фарбували вугіллям від згорілої деревини).

Забарвлення повинно проводитися так, щоб зробити обличчя несиметричним. Частини обличчя, які виступають, потрібно зафарбувати в темні тони, а западини — в зелені. Якщо навколо вас рослинність — це трава або очерет, то на обличчя наносяться вертикальні смуги. При пересуванні в місцевості з деревами смуги повинні наноситися горизонтально або по діагоналі. Для рук застосовувати грим не варто, оскільки він змивається потом через кілька сотень метрів.

МАСКУВАННЯ ТЕХНІКИ

Якщо ви накинули на машину, БТР або танк маскувальну сітку — ви її НЕ замаскували. Оператор дрона буде чітко бачити техніку, на яку накинули сітку. Контур і тіні від машини нікуди не зникли.

Для того щоб замаскувати техніку, потрібно встановити навколо неї опори, на яких розтягується маскувальна сітка. При цьому край сітки викладається хаотичним чином. Також на камуфляжну сітку накладається листя, трава та інші компоненти місцевості.

МАСКУВАННЯ ОКОПІВ І ТРАНШЕЙ

Бажано цілком замаскувати як окопи, так і траншеї. Навіть якщо противник буде знати, що ваш підрозділ знаходиться на даній позиції, він не зможе прицільно скидати гранати на вас із коптерів.

Найпростіший спосіб — це натягнути над окопом мотузку або дроти як опори та покласти зверху маскувальну сітку. На неї додати елементи місцевості.

ТИПОВІ ПОМИЛКИ

Купи сміття видадуть ваше місцезнаходження. Також протоптана доріжка до ваших позицій або особисті речі, які сохнуть навкруги.

Якщо ви вибираєте приховану позицію, намагайтесь облаштувати її подалі від помітних об'єктів. Тобто таких, що можуть слугувати гарними орієнтирами для стрільця.

Коли ви маскуєтесь, звертайте увагу на фон. Ви можете чудово замаскуватися на місцевості, але виділятися на задньому фоні. Як приклад, це коли снайпера може бути видно на фоні неба.

Більше про маскування:

ЩО ВАРТО ЗАМІНИТИ В АК

Часто виникає бажання зробити свою зброю трохи зручнішою та більш красивою. І незважаючи на той факт, що автомат Калашникова у своєму базовому варіанті цілком готовий до бою, тема «обвісу» баламутить розум військових. Тому в цій статті ми розглянемо, що саме можна змінити в АК, а що міняти не варто.

РЕМІНЬ

Перша річ, яку варто замінити в штатному комплекті АК, — це ремінь. Ремені для карабінів діляться на три категорії: одноточка, двоточка і триточка.

Одноточковий ремінь кріпиться до зброї тільки в одній точці — біля приклада. Це зручний варіант для патрулювання чи спортивної стрільби, але для повсякденного носіння він незручний.

Двоточка — це звичайний ремінь, який ви звикли бачити на АК і який є найбільш оптимальним варіантом. Сучасний двоточковий ремінь, як правило, має такі характеристики, як еластичність, можливість перемикається на одноточку та зручне регулювання довжини.

Триточковий ремінь задумувався як універсальний варіант, який дозволяє швидко «перемикатись» між двоточкою та одноточкою, а ще він має похідний варіант, коли автомат, як рюкзак, висить на спині. Проте великий його недолік — це купа шлейок які постійно чіпляються за спорядження, тож у бойових умовах це може бути не найкраще рішення.

ПРИКЛАД

Друга річ, яку можна сміло міняти в автоматі Калашникова, — це приклад. Телескопічний приклад на кшталт FAB Defense або Magpul допоможе підлаштувати довжину зброї під вас. До того ж хороші приклади мають прорезинену основу, яка зручно впирається у вашу амуніцію, і зброя не буде ковзати. Також приклади можуть бути складаними та з вбудованим компен-

сатором віддачі. Хороший приклад коштує від 6 до 15 тис. грн.

БУФЕР ВІДДАЧІ

Це невеличка поліуретанова втулка, яка вставляється у ствольну коробу і приймає удар затворної рами. Вона робить віддачу трохи м'якшою, розтягуючи її в часі. Навряд чи вона має помітну ефективність, але коштує така річ близько 200 гривень, тож можна спробувати.

РУКІВ'Я

Той самий FAB Defense робить хороші прорезинені пістолетні рукоятки, за які зручно тримати зброю. Не купуйте дешеві рукоятки невідомих виробників, тому що є великий шанс, що вони будуть бовтатися.

ПЕРЕВІДНИК ВОГНЮ

Часта проблема АК — це тугий перевідник вогню. Її можна вирішити двома шляхами: відігнути його викруткою (з ризиком поламати) або замінити на спортивний варіант, який дозволяє легко перемикається положення вказівним пальцем.

ЦІВКА

Це доволі спірний тюнінг як для військових потреб. Цівку міняють для того, щоб можна було ставити на АК обвіс — коліматор, магніфер або, не приведи боже, оптичний приціл. Але якщо ви піхотинець, який проводить весь час в окопах, то ці прилади просто заб'ються у вас землю. Також сторонні цівки часто не дозволяють вставити шомпол на штатне місце, і вам доведеться носити його десь у рюкзаку. Ще одна незручність — це те, що накладку на газову трубку прикручується гвинтами, і щоб її почистити, знадобиться викрутка. Тому напевно чи варто витратити на це гроші.

ЩО ВІДБУВАЄТЬСЯ З МОЗКОМ ПІД ЧАС БОЮ

Відвага не є відсутністю страху, відвага — це насамперед здатність його контролювати або заміщати страх чимось іншим: гнівом, милосердям, зосередженістю, самопожертвою. Цю здатність у солдата можна розвинути, якщо він буде усвідомлювати, як функціонують його мозок і тіло в умовах екстремального стресу. Грунтовні дослідження в цьому напрямку провів підполковник армії США Дейв Гроссман, які він виклав у книгах «У бою» і «Коли вбиваєш».

БОЙОВЕ ВИПОРОЖНЕННЯ

Одне з найбільш поширених відчуттів серед солдатів перед боєм — це позив до дефекації, або, як каже Гроссман, «позив до бойового випорожнення».

«У нижній частині живота будь-якої людської істоти знаходиться склад токсич-

них відходів, — говорить Гроссман. — Тіло прагне звільнитися від цих складових, тому що в разі травми живота вони можуть сприяти зараженню рани і призвести до загибелі всього тіла. Тому перед стресовою подією завжди спостерігається стресова діарея».

БЛІДИСТЬ

На момент початку події тіло реагує радикально, починаючи із системи циркуляції крові: спостерігається відтік крові від поверхні тіла. Гроссман пояснює, що таким чином біологічне тіло готується до можливих пошкоджень.

«Це спазм судин. Перед можливою втратою крові капілярами відбувається зниження механічної активності кровообігу, у результаті чого артерії та судини всередині тіла можуть утримувати крові вдвічі більше, ніж зазвичай. У результаті цих процесів ми можемо спостерігати блідість обличчя у бійця».

«ВІДКЛЮЧКА»

Смерть бойового товариша — найстрашніша подія для кожного солдата. Але поки серце сумує, середній мозок — частина центральної нервової системи, що відповідає за синхронізацію інформації, яка надходить від органів чуття з руховою активністю і контролює концентрацію нашої уваги, — перемикається в режим посиленої роботи.

«Так відбувається тому, що спазм судин також стосується і головного мозку. Коли

кров відливає від обличчя, вона відходить і від переднього мозку. І ви більше не можете мислити раціонально, — пояснює Гроссман. — Я називаю це «відключкою» (в оригіналі — «condition black»). У цей момент вашими діями керує середній мозок, і ви будете робити тільки те, чого ви навчилися, тільки те, на що ви запрограмовані в результаті тренувань, ні більше, ні менше».

Таким чином, якщо солдат досягає стану «відключки» і при цьому йому бракує адекватної підготовки, виникають всі передумови для його впадання в ступор. Водночас добре тренований солдат виконає всі належні дії для усунення загрози. «Перед обличчям явної і реальної небезпеки переважна більшість підготовлених солдатів стрілятиме», — стверджує Гроссман.

ЛЕВ АБО ВОВК

Зір солдата також схильний до зміни в ході бою. Для опису цих змін Гроссман використовує дві різні так звані моделі поведінки хижака — «атакуючий лев» і «динаміка вовчої зграї».

Більшість солдатів відчуває синдром тунельного зору. Вони кажуть: «„Атакуючий лев“ подібний до ракети з тепловою головою наведення. Він бачить тільки одну мету і ніколи не зіб'ється». «Це і є тунельний зір».

Іноді ж замість концентрації на одній меті солдат у змозі охопити все, що відбувається на полі бою в його динаміці, як вовк, що нападає разом зі своєю зграєю.

УЯВА

Розум пораненого бійця часто малює в його уяві ірраціональні картини або навіть галюцинації. Це не наслідок роботи психіки, а частина механізму виживання.

Яскраве підтвердження тому — випадок із жінкою-офіцером поліції з Флориди. Під час перестрілки вона отримала десять поранень, і в один момент вона сказала собі: «Через шість місяців я виходжу заміж, і ви мені не завадите!». Після чого вона застрелила обох вродків, які стріляли в неї. На службу вона повернулася через рік. Тобто це приклад ірраціональних, але одночасно мотивуючих думок.

ЕЙФОРІЯ

«Існує безліч способів адаптації людей до умов бою і до необхідності вбивати. І всі ці способи працюють», — говорить Гроссман.

Один із варіантів такої адаптації — «ейфорія того, хто вижив». Почуття ейфорії, яке людина відчуває, переживши небезпечну для життя ситуацію, наприклад, інтенсивний бій. «Це природна реакція тіла: я — живий! Цей стан можна порівняти із задоволенням від виконаного складного завдання. Ти тільки що запобіг смертельній небезпеці, зберіг своє власне життя і життя інших людей. Це нормально — відчувати задоволення від цього».

При підготовці матеріалу використано роботи Дейва Гроссмана

ІСТОРІЯ. УКРАЇНСЬКІ ЖІНКИ НА ВІЙНІ

Трохи більше століття тому, у 1914 році, українські жінки вперше в історії стають до лав офіційного війська. Вони здобувають офіцерські звання, командують та отримують нагороди за мужність. Та їхній воєнний шлях переповнений упередженнями та перешкодами.

На початку XX століття на Галичині українці об'єднувалися в різноманітні громадські організації та активно боролися за виборчі права й український суверенітет. У 1912-1913 роках активно діяли парамілітарні товариства.

При товаристві «Січові стрільці II» дівчата створюють окрему чоту (взвод), яка згодом, під час Першої світової війни, стає підрозділом Легіону Українських січових стрільців (УСС). Точна кількість стрільчинь невідома, відомі прізвища 34 жінок, які ймовірно були на фронті. Очолювала чоту Олена Степанів, відома громадська активістка, якій на початок 1914-го був лише 21 рік.

Вони вивчають піхотинську справу, стрільбу з маузера, перев'язки та догляд за пораненими. Щосереди разом із іншими стрільцями відбувають заняття з історії визвольних змагань, революційних рухів та економіки.

Відомо лише про трьох, які брали безпосередню участь у військових діях та отримали бойові нагороди: Олена Степанів, Софія Галечко, Ганна Дмитерко. Фактично вони були першими жінками у світі, які отримали офіцерські звання на військовій службі. Прізвища дівчат фігурують у списках військових загонів, збереглися відомості про нагородження їх військовими нагородами, про присвоєння офіцерських звань.

Спершу в УСС Олені Степанів дозволять лише наглядати за пораненими. На фронт, чи, як казали, «в поле», піде лише в кінці вересня — з останньою сотнею. Нарівні з чоловіками несе службу в Карпатах, а в щоденнику за жовтень 1914-го згадує про 24-, а то й 36-годинне патрулювання на засніжених вершинах, на висоті майже 1000 метрів. По-бляжок як жінка не сприймає і не терпить.

«Під час усіх важких маршів я жила з моїми товаришами в якнайкращій згоді. Я не мала найменших полегш, ні привілеїв в порівнянні з рештою товаришів — мене не відсунуто ні від якої стежі, від жодної варти і якраз цього я бажала. Але ні разу я не завважила якихось натяків чи нетакту супроти мене. І я зі своїми друзями-чоловіками справді ділила всю долю і недолю. Через місяць командант нашої сотні іменував мене десятником і мене призначено як інструктора для українців-добровольців, які прийшли до нас».

Олена Степанів відповідає за патрулі і зі своїм відділом потрапляє в кілька невеликих боїв. З них вони не лише вийдуть живими, але й зберуть розвідувальні дані для командування бригади.

У своєму щоденнику вона пише, що в другій половині листопада впродовж чотирьох днів патрулювали серед метелі поблизу 5-тисячного московського відділу.

У січні 1915 року Олена Степанів, уже з підстаршинським

званням, опиняється у Відні. Про неї пише столична преса та публікує фото у військовому однострої та з шаблею при боці — відповідно до рангу. Для тих часів це була дивовижа.

Окрім Олени, у карпатських боях відзначать ще одну жінку-стрільця — Софію Галечко. Аби довести, що вона гідна бути на війні, спочатку була змушена працювати санітаркою. Згодом вона брала активну участь у боях на горі Маківка, за що отримала нагороду та була назначена хорунжим, командувала групою стрільців-гуцулів. Це було важко, бо вони не хотіли, щоб ними керувала жінка.

Ще один вид повноцінної військової служби, яку виконували жінки, — це військова розвідка, метою якої було з'ясувати стан ворожого тилу, пересування та кількість військових сил, настрої серед населення тощо. Найвідомішою розвідницею УСС була Ірина Кузь, яка відзначилася у боях на горі Маківка, захопивши в полон російських солдатів та важливі документи.

Жінки також несли службу в санітарних частинах у жахливих умовах. Їм доводилося працювати в бригадних шпиталях, фронтових лазаретах і пересувних потягах в антисанітарних умовах, без ліків та перев'язувального матеріалу. Вони виконували службу медичних сестер, помічниць лікарів, а то й самих лікарів, інколи не маючи відповідних знань і підготовки. Жінки-санітарки нерідко помирили від тифу, яким хворіли солдати.

Європа була вражена прикладами жіночого героїзму, виявленими в боях із російськими підрозділами. Про це писали тогочасні європейські ЗМІ.

Під час підготовки публікації використано статтю Святослава Липовецького

СПРОТИВ

Часопис Командування Сил територіальної оборони ЗСУ

ПОШИРЮЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО

Головний редактор:
Дмитро Костюк

Відповідальний за випуск:
Євген Лавренюк

Відповідальний за логістику:
Дмитро Бивалін

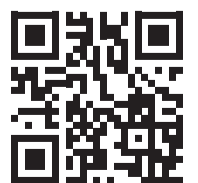
Верстка та дизайн:
Євген Павлович

Телефон гарячої лінії:
0 800 507 028

E-mail для запитів:
to_info@post.mil.gov.ua

Телефон редакції:
067 406 1894

ЗАВІТАЙТЕ
НА НАШ
САЙТ

TRO.MIL.GOV.UA